

FN's standardregler om lige muligheder for handicappede

Forord

De Forenede Nationers "Standardregler om lige muligheder for handicappede" har til formål at formulere nogle normer, der i lighed med de internationalt anerkendte menneskerettigheder, skal sikre handicappedes rettigheder og ligestilling. De er resultatet af mange års drøftelser på internationalt plan.

"Verdenshandlingsprogrammet vedrørende personer med handicap" blev vedtaget af De Forenede Nationers Generalforsamling i 1982. Det dannede grundlag for drøftelser i FN's internationale handicap-tiår 1983 - 1992 og førte frem til vedtagelsen af "Standardregler om lige muligheder for handicappede" på FN's Generalforsamling den 20. december 1993.

Med FN's Standardregler er de overordnede handicappolitiske mål om ligestilling og etablering af lige muligheder for mennesker med handicap blevet konkretiseret på en række centrale samfundsområder.

For eksempel foreskriver FN's Standardregler, at der til stadighed skal skabes opmærksomhed om handicappedes behov og rettigheder, og at handicappede skal sikres behandling, revalidering og andre støtteforanstaltninger, således at handicappede kan deltage på lige fod med andre i samfundslivet.

Disse forudsætninger følges op af konkrete retningslinier for, hvorledes handicappede skal sikres tilgængelighed til de fysiske omgivelser og til information, oplysning og kommunikation, samt til uddannelse, beskæftigelse, bevarelse af indkomst og social sikring, familieliv, kultur, fritid, sport og religion.

FN's Standardregler angiver nogle retningslinier, som regeringerne og andre politisk ansvarlige myndigheder umiddelbart kan anvende som grundlag for initiativer og handlingsprogrammer på handicapområdet.

FN's Standardregler repræsenterer også en nydannelse i den internationale politik på handicapområdet i den forstand, at der indeholdt i Standardreglerne er angivet retningslinier for opfølgning og overvågning af gennemførelsen af Standardreglerne. Der er i medfør af Standardreglerne udpeget en Særlig Rapportør, der i FN-regi skal følge og dokumentere, hvorledes reglerne gennemføres i de enkelte lande. Rapportørens virksomhed kan udvikle sig til en egentlig dialog mellem rapportøren og de enkelte lande, der også omfatter rådgivning og organisering af uddannelsesseminarer om gennemførelsen af Standardreglerne.

FN's Standardregler er ikke bindende som en international konvention, men den status, de har fået gennem vedtagelsen på FN's Generalforsamling, gør dem til et betydningsfuldt redskab for udvikling af ligestilling og lige muligheder for handicappede. Standardreglerne repræsenterer nogle normer og retningslinier på handicapområdet, der kan blive international sædvaneret, når mange lande anvender dem.

Danmark har som FN's andre medlemslande tiltrådt FN's "Standardregler om lige muligheder for handicappede". De er i overensstemmelse med dansk handicappolitik, således som det senest er udtrykt ved Folketingsbeslutningen af 2. april 1993 om ligestilling og ligebehandling af handicappede med andre borgere.

Med oversættelsen af FN's Standardregler bliver de nu tilgængelige på dansk, således at de direkte kan indgå i de overvejelser, der danner grundlag for politiske initiativer og beslutninger på alle niveauer i samfundet. Hermed kan Standardreglerne også få betydning for udviklingen af levevilkårene for mennesker med handicap i Danmark.

Karen Jespersen

Socialminister

Indledning

Baggrund og aktuelle behov

1. Der er mennesker med handicap i alle dele af verden og på alle niveauer i ethvert samfund. På verdensplan er antallet af mennesker med handicap stort og i stadig stigning.
2. Både årsagerne til og konsekvenserne af handicap varierer fra sted til sted. Disse variationer er resultatet af forskellige socio-økonomiske vilkår og de forskellige foranstaltninger, som de enkelte lande gennemfører af hensyn til deres indbyggers livskvalitet.
3. Den nuværende handicappolitik er resultatet af de sidste 200 års udvikling. På mange måder afspejler den skiftende tiders almindelige levevilkår og sociale og økonomiske politik. På handicapområdet er der imidlertid også mange specifikke omstændigheder, der har påvirket handicappedes levevilkår. Uvidenhed, forsømmelse, overtro og frygt er sociale faktorer, der igennem handicaphistorien har isoleret mennesker med handicap og forsinket deres udvikling.
4. I tidens løb udviklede handicappolitik sig fra elementær omsorg på institutioner til undervisning af børn med handicap og revalidering af personer, der blev handicappede som voksne. Gennem uddannelse og revalidering blev mennesker med handicap mere aktive og en drivende kraft i den videre udvikling af handicappolitikken. Der blev dannet organisationer af mennesker med handicap, deres familier og fortalere, der slog til lyd for bedre vilkår for mennesker med handicap. Efter anden verdenskrig indførtes begreberne integration og normalisering, der afspejler øget opmærksomhed om handicappedes evner og muligheder.
5. Hen imod slutningen af 1960'erne begyndte organisationer af mennesker med handicap i nogle lande at udforme et nyt handicapbegreb. Dette nye begreb påviste den tætte sammenhæng mellem den begrænsning, som enkeltpersoner med handicap oplevede, omgivelsernes udformning og den øvrige befolknings holdning.

På samme tid blev der fokuseret mere og mere på handicapproblemer i udviklingslandene. I nogle af disse lande blev procenten af mennesker med handicap anslået til at være meget høj, og i de fleste tilfælde var mennesker med handicap yderst fattige.

Hidtidig international indsats

6. Rettigheder for mennesker med handicap har været genstand for megen opmærksomhed i De Forenede Nationer og andre internationale organisationer gennem en lang periode. Det vigtigste resultat af Det Internationale Handicapår, 1981, var "The World Programme of Action concerning Disabled Persons⁽¹⁾" (Verdenshandlingsprogrammet vedrørende personer med handicap), der blev vedtaget af Generalforsamlingen ved resolution 37/52 af 3. december 1982. Det Internationale Handicapår og handlingsprogrammet var et stort incitament til fremskridt på dette område. Begge understregede handicappedes ret til de samme muligheder som andre borgere og til en lige andel i de forbedringer af levevilkårene, som følger af den økonomiske og sociale udvikling. Ydermere blev handicap her for første gang defineret som en funktion af forholdet mellem mennesker med handicap og deres omgivelser.

7. I 1987 blev der midtvejs i De Forenede Nationers Handicapiår afholdt et globalt møde for eksperter i Stockholm, hvor man gennemgik gennemførelsen af Verdenshandlingsprogrammet vedrørende personer med handicap. På dette møde blev det foreslået, at der skulle udvikles en vejledende filosofi, der angav en handlingsprioritering for de kommende år. Grundlaget for denne filosofi skulle være anerkendelsen af handicappedes rettigheder.

8. Som følge heraf blev det på mødet anbefalet, at Generalforsamlingen skulle indkalde til en særkonference med henblik på at få udarbejdet en international konvention om udryddelse af alle former for diskrimination af mennesker med handicap, som skulle ratificeres af de enkelte lande inden udgangen af tiåret.

9. Italien udarbejdede et konventionsudkast og fremlagde det på Generalforsamlingens 42. samling. På Generalforsamlingens 44. samling fremlagde Sverige yderligere et konventionsudkast. Imidlertid kunne man ikke ved nogen af disse lejligheder blive enige om en sådan konventions formålstjenlighed. Efter mange repræsentanters mening syntes eksisterende menneskerettighedsdokumenter at sikre mennesker med handicap de samme rettigheder som andre mennesker.

Hen imod standardregler

10. På sin første ordinære samling i 1990 indvilligede Det Økonomiske og Sociale Råd på baggrund af overvejelser i Generalforsamlingen til sidst i at udarbejde et internationalt instrument af en anden art. Rådet bemyndigede i sin resolution 1990/26 af 24. maj 1990 Kommissionen for Social Udvikling til, på dens 32. samling, at overveje at nedsætte en åben ad-hoc arbejdsgruppe, finansieret af frivillige bidrag, bestående af regeringsekspert, der skulle udarbejde standardregler for lige muligheder for børn, unge og voksne med handicap i nært samarbejde med FN's særlige institutioner, andre mellemstatslige organer og ikke-offentlige organisationer, navnlig organisationer af mennesker med handicap. Rådet anmodede endvidere Kommissionen om at færdiggøre teksten til sådanne regler med henblik på overvejelse i 1993 samt fremlæggelse for Generalforsamlingen på dens 48. samling.

11. Den efterfølgende debat i Generalforsamlingens Tredje Udvalg på den 45. samling viste, at der var stor tilslutning til det nye initiativ til at udarbejde standardregler for lige muligheder for mennesker med handicap.

12. På 32. samling for Kommissionen for Social Udvikling fik initiativet til standardregler støtte fra mange repræsentanter, og drøftelserne førte til vedtagelsen af resolution 32/2 af 20. februar 1991, hvori Kommissionen besluttede at nedsætte en åben ad-hoc arbejdsgruppe i overensstemmelse med Det Økonomiske og Sociale Råds resolution 1990/26.

Formål og indhold i "Standardregler om lige muligheder for handicappede"

13. Standardreglerne om lige muligheder for handicappede er udviklet på basis af den erfaring, der blev indhentet i løbet af De Forenede Nationers Handicaptår (1983-1992)⁽²⁾. De internationalt anerkendte menneskerettigheder og FN's konventioner, der omfatter Verdenserklæringen om menneskerettighederne⁽³⁾, Den internationale konvention om økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder⁽⁴⁾ og Den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder⁸, Konventionen om barnets rettigheder⁽⁵⁾ og Konventionen om afskaffelse af alle former for diskrimination imod kvinder⁽⁶⁾ samt Verdenshandlingsprogrammet vedrørende personer med handicap, danner det politiske og moralske grundlag for disse regler.

14. Selvom disse regler ikke er bindende, kan de blive international sædvaneret, når mange lande anvender dem som internationalt forpligtende regler. De forudsætter et stærkt moralsk og politisk engagement hos de enkelte lande med hensyn til at arbejde for lige muligheder for mennesker med handicap. Reglerne angiver vigtige principper for ansvar, handling og samarbejde. Der påpeges områder af afgørende betydning for livskvalitet og for opnåelse af fuld deltagelse og lige muligheder. Standardreglerne udgør et middel for mennesker med handicap og deres organisationer til udarbejdelse af politiske retningslinier og aktiviteter. De danner grundlag for teknisk og økonomisk samarbejde imellem de enkelte lande, De Forende Nationer og andre internationale organisationer.

15. Formålet med Standardreglerne er at sikre, at piger, drenge, kvinder og mænd med handicap som borgere i deres egne samfund har de samme rettigheder og forpligtelser som andre. I alle verdens samfund er der stadig barrierer, der udelukker mennesker med handicap fra at udøve deres rettigheder, og som gør det vanskeligt for dem at deltage fuldt ud i samfundslivet. Det er regeringernes ansvar at træffe de fornødne foranstaltninger til at fjerne sådanne hindringer. Mennesker med handicap og deres organisationer bør deltage aktivt på lige fod i denne proces. Lige muligheder for mennesker med handicap er et vigtigt bidrag til den generelle og verdensomspændende bestræbelse på at mobilisere menneskelige ressourcer. Det kan være nødvendigt at rette særlig opmærksomhed imod grupper som for eksempel kvinder, børn, ældre, fattige, vandrede arbejdstagere, personer med flere handicap, indfødte og etniske minoriteter. Derudover er der et stort antal flygtninge med handicap med særlige behov, der kræver opmærksomhed.

Grundlæggende begreber i handicappolitik

16. De efterfølgende begreber optræder overalt i Standardreglerne. De bygger hovedsagelig på begreberne i Verdenshandlingsprogrammet vedrørende personer med handicap. I visse tilfælde afspejler de den udvikling, der har fundet sted i løbet af De Forenede Nationers Handicaptår.

Funktionsnedsættelse og handicap

17. Betegnelsen "funktionsnedsættelse" dækker et stort antal forskellige funktionsmæssige begrænsninger, der forekommer i alle befolkningsgrupper i samtlige lande i verden. Mennesker kan have funktionsnedsættelse på grund af en fysisk, intellektuel eller sansemæssig funktionshæmning, en medicinsk betinget tilstand eller en sindslidelse. Sådanne funktionshæmninger, tilstande eller sygdomme kan være af permanent eller forbigående art.

18. Betegnelsen "handicap" betyder tab eller begrænsning af mulighederne for at deltage i samfundslivet på lige fod med andre. Den beskriver relationen mellem et menneske med funktionsnedsættelse og dets omgivelser. Formålet med denne betegnelse er at sætte fokus på mangler ved omgivelserne og mange af de i samfundet iværksatte aktiviteter, som for eksempel information, kommunikation og uddannelse, der forhindrer mennesker med funktionsnedsættelse i at deltage på lige vilkår med andre.

19. Denne anvendelse af de to betegnelser "funktionsnedsættelse" og "handicap", som defineret i punkterne 17 og 18, bør ses i lyset af nyere tids handicaphistorie. I 1970'erne reagerede repræsentanter fra organisationer af handicappede og fagfolk på handicapområdet kraftigt imod datidens sprogbrug. Betegnelserne "funktionsnedsættelse" og "handicap" blev ofte brugt på en uklar og forvirrende måde, som gav ringe vejledning ved udarbejdelsen af strategier og politiske tiltag. Terminologien afspejlede en lægelig og diagnostisk synsvinkel, der helt så bort fra det omgivende samfunds fejl og mangler.

20. I 1980 vedtog Verdenssundhedsorganisationen, WHO, en international klassifikation af "funktionshæmning", "funktionsnedsættelse" og "handicap", der både angav en mere præcis og på samme tid relativistisk synsvinkel. Denne internationale klassifikation⁽⁷⁾ skelner klart imellem "funktionshæmning", "funktionsnedsættelse" og "handicap". Den har vundet udbredelse på områder som f.eks. revalidering, uddannelse, statistik, politik, lovgivning, demografi, sociologi, økonomi og antropologi. Nogle brugere har udtrykt bekymring for, at klassifikationen i sin definition af betegnelsen "handicap" stadig kan betragtes som værende for medicinsk og centreret om individet og ikke i tilstrækkelig grad præciserer samspillet mellem samfundsmæssige betingelser eller forventninger og individets formåen. Disse og andre betænkkeligheder, som brugerne har givet udtryk for i løbet af de sidste 12 år, siden klassifikationen blev udgivet, vil blive taget op til behandling i forbindelse med kommende revisioner.

21. Som resultat af de erfaringer, der blev opnået i forbindelse med gennemførelsen af Verdenshandlingsprogrammet og den brede debat, der fandt sted i løbet af FN's Handicaptår, er der sket en uddybning af kendskabet til og udbredelse af forståelse for handicapspørgsmål og for den terminologi, der anvendes. Nutidens terminologi anerkender behovet for at beskæftige sig både med den enkeltes behov (så som revalidering og hjælpemidler) og med manglerne i samfundet (forskellige hindringer for deltagelse).

Forebyggelse

22. Betegnelsen "forebyggelse" betyder handlinger, der tilsigter at forhindre, at der opstår fysiske, intellektuelle, psykiatriske eller sansemæssige funktionshæmninger (primær forebyggelse) eller at forhindre, at funktionshæmninger forårsager vedvarende funktionsmæssige begrænsninger eller funktionsnedsættelse (sekundær forebyggelse). Forebyggelse kan omfatte mange forskellige foranstaltninger som for eksempel primær sundhedstjeneste, svangerskabs- og spædbørnspleje, ernæringslære, vaccinationsprogrammer til bekæmpelse af smitsomme sygdomme, foranstaltninger til kontrol af geografisk betingede sygdomme, sikkerhedsbestemmelser, programmer til forebyggelse af ulykker i forskellige omgivelser, herunder tilpasning af arbejdspladser med henblik på at forebygge arbejdsskader og sygdomme, samt forebyggelse af funktionsnedsættelse som følge af forurening af miljøet eller væbnede konflikter.

Revalidering

23. Betegnelsen "revalidering" anvendes om den proces, der tilsigter at sætte handicappede i stand til at opnå og bevare det optimale funktionsniveau på det fysiske, sansemæssige, intellektuelle, mentale og/eller sociale område og dermed give dem mulighed for at ændre deres liv og opnå større uafhængighed. Revalidering kan omfatte foranstaltninger til at tilvejebringe og/eller genoprette funktioner eller til at kompensere for tabet af eller mangelen på en funktion eller en funktionsmæssig begrænsning. Revalidering omfatter ikke den indledende behandling, men derimod en lang række foranstaltninger og aktiviteter fra mere grundlæggende og almen revalidering til målrettede aktiviteter, som for eksempel erhvervsmæssig revalidering.

Tilvejebringelse af lige muligheder

24. Betegnelsen "tilvejebringelse af lige muligheder" betegner den proces, der gør samfundets og omgivelsernes tilbud, som for eksempel serviceydelser, aktiviteter, information og dokumentation tilgængelige for alle, og især for mennesker med handicap.

25. Princippet om lige rettigheder indebærer, at alle menneskers behov er lige vigtige, at disse behov skal danne grundlag for samfundsplanlægningen, og at alle ressourcer skal anvendes på en sådan måde, at alle sikres lige muligheder for at deltage.

26. Mennesker med handicap er borgere i samfundet og har ret til at forblive i deres lokalsamfund. De bør modtage den støtte de har behov for inden for de almindelige rammer for uddannelse, sundhed, beskæftigelse og social bistand.

27. Når mennesker med handicap opnår lige rettigheder, bør de også have samme forpligtelser som andre. Når disse rettigheder opnås, bør samfundet øge forventningerne til mennesker med handicap. Som et led i processen frem mod lige muligheder bør der træffes foranstaltninger, der hjælper handicappede til at påtage sig deres fulde ansvar som samfundsborgere.

Præambel

Idet de enkelte lande

er opmærksomme på deres tilsagn i henhold til De Forenede Nationers Pagt om i forening og hver for sig at virke for fælles og særskilte skridt til at samarbejde med organisationen om at fremme forbedringer af levevilkårene, fuld beskæftigelse samt fremskridt og udvikling og sociale forhold,

som igen bekræfter deres forpligtelse i henhold til menneskerettigheder og fundamental frihedsrettigheder, social retfærdighed og menneskets værdighed og værd, som proklameret i Pagten,

som navnlig genkalder sig de internationale standarder vedrørende menneskerettigheder, der er fastlagt i Verdenserklæringen om menneskerettigheder⁷, Den internationale konvention om økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder⁸ og Den internationale konvention om borgerlige og politiske rettigheder⁸,

som understreger, at disse dokumenter proklamerer, at de deri anerkendte rettigheder tilkommer alle personer ligeligt uden diskrimination,

som genkalder sig Konventionen om barnets rettigheder⁹, der forbyder diskrimination på grund af handicap, og som kræver særlige foranstaltninger til sikring af handicappede børns rettigheder, og Den internationale konvention om beskyttelse af vandrende arbejdstageres og deres familiemedlemmers rettigheder⁽⁸⁾, der indeholder visse beskyttelsesforanstaltninger mod handicap,

som ligeledes genkalder sig bestemmelserne i Konventionen om afskaffelse af alle former for diskrimination imod kvinder¹⁰ med henblik på at sikre handicappede pigers og kvinders rettigheder,

som under henvisning til Deklarationen om handicappedes rettigheder⁽⁹⁾, Deklarationen om psykisk retarderedes rettigheder⁽¹⁰⁾, Deklarationen om social fremgang og udvikling⁽¹¹⁾, Principperne for beskyttelse af sindslidende og for forbedring af indsatsen for sindslidende⁽¹²⁾, og andre relevante dokumenter vedtaget af Generalforsamlingen,

som ligeledes under henvisning til de relevante konventioner og henstillinger vedtaget af Den Internationale Arbejdsorganisation (ILO) med særlig henvisning til deltagelse i beskæftigelse uden diskrimination af handicappede,

som er opmærksomme på De Forenede Nationers Organisation for Uddannelsesmæssige, Videnskabelige og Kulturelle Spørgsmåls (UNESCO) relevante henstillinger og arbejde, navnlig Verdensdeklarationen vedrørende uddannelse for alle⁽¹³⁾, Verdenssundhedsorganisationen (WHO), De Forenede Nationers Børnefond (UNICEF) og andre involverede organisationer,

som under henvisning til de enkelte landes forpligtelse til at beskytte miljøet,

som er opmærksomme på ødelæggelse forårsaget af væbnet konflikt, og som beklager brugen af knappe ressourcer til fremstilling af våben,

som anerkender, at Verdenshandlingsprogrammet vedrørende personer med handicap og den deri indeholdte definition på lige muligheder giver udtryk for det internationale samfunds oprigtige ønsker om at tillægge de forskellige internationale erklæringer og henstillinger praktisk og konkret betydning,

som anerkender, at De Forenede Nationers Handicaptiårs (1983-1992) mål at gennemføre Verdenshandlingsprogrammet stadig gælder og kræver uopsættelig og fortsat handling,

som tager til efterretning, at Verdenshandlingsprogrammet er baseret på begreber, der gælder i lige så høj grad i udviklingslandene som i de industrialiserede lande,

som er overbevist om, at det er nødvendigt med en intensiveret indsats, for at mennesker med handicap kan opnå fulde og lige rettigheder og deltagelse i samfundet,

som atter understreger, at mennesker med handicap, deres forældre, værger, talsmænd og organisationer skal deltage aktivt sammen med de enkelte lande i planlægningen og gennemførelsen af alle foranstaltninger, der har indflydelse på deres civile, politiske, økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder,

som i henhold til Det Økonomiske og Sociale Råds (ECOSOC) resolution 1990/26 og med udgangspunkt i den detaljerede liste i Verdenshandlingsprogrammet over specifikke foranstaltninger, der er nødvendige for, at mennesker med handicap kan opnå ligestilling,

har vedtaget "Standardregler om lige muligheder for handicappede", der er gengivet nedenfor, med henblik på:

a) at understrege, at alle handlinger på handicapområdet forudsætter tilstrækkelig viden om og erfaring med handicappedes forhold og særlige behov,

b) at lægge vægt på, at processen, gennem hvilken alle aspekter af samfundets virke gøres tilgængelige for alle, er et grundlæggende mål for den socio-økonomiske udvikling,

c) at udpege vigtige socialpolitiske aspekter inden for handicapområdet, herunder, hvor det er relevant, aktivt tilskynde til teknisk og økonomisk samarbejde,

d) at opstille modeller for den politiske beslutningsproces, der er nødvendig for at opnå lige rettigheder, idet der tages hensyn til de yderst forskellige tekniske og økonomiske niveauer, og det faktum, at processen skal afspejle indgående forståelse for den kulturelle sammenhæng, hvori den finder sted, samt den vigtige rolle, mennesker med handicap spiller i den,

e) at foreslå nationale metoder til tæt samarbejde mellem de enkelte lande, organerne i De Forenede Nationers organisation, andre mellemstatslige instanser og organisationer af mennesker med handicap,

f) at foreslå et effektivt system til overvågning af processen, hvormed de enkelte lande søger at opnå lige muligheder for mennesker med handicap.

I. Forudsætninger

Regel nr. 1 Øget opmærksomhed

De enkelte lande bør træffe foranstaltninger til at skabe øget opmærksomhed om mennesker med handicap, deres rettigheder, behov, medvirken og udviklingsmuligheder.

1. De enkelte lande bør sikre, at de ansvarlige myndigheder formidler ajourførte oplysninger om tilgængelige programmer og tilbud til mennesker med handicap, deres familier, fagfolk på dette område og befolkningen som helhed. Oplysninger til mennesker med handicap bør præsenteres i en tilgængelig form.
2. De enkelte lande bør iværksætte og støtte oplysningskampagner om mennesker med handicap og handicappolitik for at formidle et budskab om, at mennesker med handicap er borgere med de samme rettigheder og forpligtelser som alle andre, og således berettiget til foranstaltninger, der fjerner alle hindringer for fuld deltagelse.
3. De enkelte lande bør tilskynde til, at mennesker med handicap beskrives på en positiv måde i massemedierne; organisationerne af personer med handicap bør i den forbindelse tages med på råd.
4. De enkelte lande bør sikre, at offentlige uddannelsesprogrammer i alle henseender afspejler princippet om fuld deltagelse og lige muligheder.
5. De enkelte lande bør opfordre mennesker med handicap og deres familier og organisationer til at deltage i offentlige uddannelsesprogrammer om handicapforhold.
6. De enkelte lande bør opfordre virksomheder i den private sektor til at inddrage handicapaspektet i alle deres aktiviteter.
7. De enkelte lande bør iværksætte og fremme programmer, der sigter imod at gøre handicappede mere opmærksomme på deres rettigheder og udviklingsmuligheder. Øget selvhjulpenhed og kompetence vil hjælpe mennesker med handicap til at udnytte de muligheder, der er til rådighed for dem.
8. Øget opmærksomhed bør være en vigtig bestanddel af undervisningen af børn med handicap og af revalideringsprogrammerne. Mennesker med handicap kan også hjælpe hinanden til at opnå øget opmærksomhed gennem deres egne organisationers virksomhed.
9. Øget opmærksomhed bør være en del af undervisningen af alle børn og bør indgå som et element i uddannelsen af lærere og andre fagfolk.

Regel nr. 2 Behandling

De enkelte lande bør sikre mennesker med handicap effektiv behandling.

1. De enkelte lande bør arbejde hen imod tilvejebringelse af ordninger, der styres af tværfaglige grupper af fagfolk, med henblik på tidligt at påvise, vurdere og behandle funktionshæmning. Dette kan forebygge, mindske eller fjerne årsager til invaliditet. Sådanne programmer bør sikre fuld deltagelse for mennesker med handicap og deres familier på det individuelle plan og for organisationer af mennesker med handicap på planlægnings- og evalueringsniveau.

2. Lokale socialarbejdere bør uddannes i for eksempel at kunne opdage funktionshæmninger på et tidligt tidspunkt, yde den første nødvendige hjælp og henvise til relevant behandling.
3. De enkelte lande bør sikre, at mennesker med handicap, især spædbørn og børn, får behandlingstilbud af samme standard og inden for det samme sundhedssystem som andre medlemmer af samfundet.
4. De enkelte lande bør sikre, at alt sundheds- og paramedicinsk personale er tilstrækkeligt uddannet og udstyret til at yde behandling til mennesker med handicap, og at de har adgang til relevante behandlingsmetoder og -teknologi.
5. De enkelte lande bør sikre, at sundheds-, paramedicinsk og lignende personale modtager den fornødne uddannelse, så de ikke giver fejlagtig vejledning til forældre, der som følge heraf begrænser deres børns muligheder. Denne uddannelse bør være en løbende proces og bør være baseret på de senest tilgængelige oplysninger.
6. De enkelte lande bør sikre, at mennesker med handicap får den regelmæssige behandling og medicin, de måtte behøve for at bevare eller forbedre deres funktionsniveau.

Regel nr. 3 Revalidering⁽¹⁴⁾

De enkelte lande bør sikre, at der findes revalideringstilbud til mennesker med handicap, således at de kan opnå og bevare deres optimale funktionsniveau og uafhængighed.

1. De enkelte lande bør udvikle revalideringsprogrammer for alle grupper af mennesker med handicap. Disse programmer bør være baseret på handicappedes individuelle behov og på principperne om fuld deltagelse og lige muligheder.
2. Disse programmer bør omfatte en lang række aktiviteter som for eksempel oplæring i grundlæggende færdigheder med henblik på at forbedre eller kompensere for en funktionsnedsættelse, rådgivning af handicappede og deres familier, udvikling af selvhjulpethed, samt særlige tilbud om bistand og vejledning.
3. Alle mennesker med handicap, herunder personer med svære og/ eller flere handicap, der har behov for revalidering, bør have adgang dertil.
4. Mennesker med handicap og deres familier bør have mulighed for at deltage i udformningen og tilrettelæggelse af de revalideringstilbud, der vedrører dem selv.
5. Alle revalideringstilbud bør være til rådighed i det lokalsamfund, hvor den handicappede bor. I nogle tilfælde kan der imidlertid afholdes særlige tidsbegrænsede revalideringskurser uden for lokalsamfundet med henblik på at gennemføre en bestemt form for optræning.
6. Mennesker med handicap og deres familier bør opfordres til at engagere sig i revalideringsarbejdet for eksempel som uddannede lærere, instruktører eller rådgivere.
7. De enkelte lande bør trække på den ekspertise, som organisationer af handicappede har, når de udarbejder eller evaluerer revalideringsprogrammer.

Regel nr. 4 Støtteforanstaltninger

De enkelte lande bør sikre udvikling og udbud af støtteforanstaltninger, herunder hjælpemidler til mennesker med handicap med henblik på at bistå dem med at øge deres selvstændighed i dagligdagen og med at gøre brug af deres rettigheder.

1. De enkelte lande bør stille hjælpemidler, personlig bistand og tolkebistand til rådighed i overensstemmelse med handicappedes behov som vigtige foranstaltninger til opnåelse af lige muligheder.
2. De enkelte lande bør støtte udvikling, fremstilling, distribution, eftersyn og reparation af hjælpemidler samt udbrede kendskabet til dem.
3. For at opnå dette må der benyttes alment tilgængelig teknisk viden. I lande med højteknologisk industri bør denne udnyttes fuldt ud til at forbedre standarden og effektiviteten af hjælpemidler. Det er vigtigt at stimulere udviklingen og fremstillingen af enkle og billige produkter og, hvor det er muligt, at bruge lokale materialer og lokale produktionsfaciliteter. Mennesker med handicap kan eventuelt selv deltage i fremstillingen af sådanne produkter.
4. De enkelte lande bør anerkende, at hjælpemidler bør stilles til rådighed for alle mennesker med handicap, der har behov for det. Dette kan betyde, at hjælpemidler bør stilles gratis til rådighed eller så billigt, at handicappede og deres familier har råd til at anskaffe dem.
5. I revalideringsprogrammer, der sigter på formidling af hjælpemidler, bør de enkelte lande tage hensyn til handicappede piger og drenges særlige behov med hensyn til hjælpemidlers udformning, holdbarhed og alderstilpasning.
6. De enkelte lande bør støtte udviklingen og tilvejebringelsen af tilbud om personlig bistand og tolkebistand, navnlig for personer med svære og/eller flere handicap. Sådanne programmer vil øge handicappedes deltagelse i hverdagen, både i hjemmet, på arbejdet, i skolen og i fritidsaktiviteter.
7. Tilbud om personlig bistand bør være udformet på en sådan måde, at de mennesker med handicap, der bruger programmerne, har en afgørende indflydelse på, hvordan programmerne gennemføres.

II. Indsatsområder

Regel nr. 5 Tilgængelighed

De enkelte lande bør anerkende, at tilgængelighed er altafgørende for opnåelse af lige muligheder i alle områder af samfundet. De enkelte lande bør for mennesker med handicap af enhver art (a) indføre handlingsprogrammer med henblik på at gøre de fysiske omgivelser tilgængelige og (b) træffe foranstaltninger til at sørge for adgang til oplysning og kommunikation.

(a) Adgang til de fysiske omgivelser

1. De enkelte lande bør iværksætte foranstaltninger til at fjerne barrierer i de fysiske omgivelser. Disse foranstaltninger bør bestå i at udarbejde standarder og retningslinier samt at overveje at indføre lovgivning til sikring af tilgængelighed til forskellige områder i samfundet, for eksempel boliger, bygninger, såvel offentlige som andre transportmidler, gader og andre udendørs omgivelser.
2. De enkelte lande bør sikre, at arkitekter, bygningsingeniører og andre, der er fagligt involveret i udformning og konstruktion af de fysiske omgivelser, har adgang til de fornødne oplysninger om handicappolitik og foranstaltninger til opnåelse af tilgængelighed.
3. Krav om tilgængelighed bør lige fra planlægningsprocessen indgå i udformningen og konstruktionen af de fysiske omgivelser.
4. Organisationer af mennesker med handicap bør høres, når der udarbejdes standarder og normer for tilgængelighed. De bør ligeledes involveres på lokalt plan fra den indledende planlægningsfase, når offentlige anlægsprojekter udarbejdes, for således at sikre maksimal tilgængelighed.

(b) Adgang til oplysning og kommunikation

5. Mennesker med handicap og, hvor det er relevant, deres familier og talsmænd bør på samtlige stadier have adgang til alle oplysninger om diagnoser, rettigheder og til rådighed værende tilbud og programmer. Oplysningerne bør præsenteres på en måde og i en form, der gør dem tilgængelige for mennesker med handicap.
6. De enkelte lande bør udarbejde strategier til at gøre oplysningstilbud og dokumentation tilgængelige for forskellige grupper af mennesker med handicap. For at synshæmmede personer kan få adgang til skriftlig oplysning og dokumentation, bør der anvendes punktskrift, stor skrift, lydbånd og andre relevante teknologiske hjælpemidler. På samme måde bør der anvendes relevante teknologiske hjælpemidler i forbindelse med mundtlig oplysning til personer med høretab eller forståelsesvanskeligheder.
7. Det bør overvejes at bruge tegnsprog i undervisningen af døve børn, i deres familier og lokalsamfund. For at lette kommunikationen mellem døve og andre bør der ligeledes stilles tegnsprogstolkning til rådighed.
8. De behov, som mennesker med andre kommunikationshandicap har, bør ligeledes tages i betragtning.
9. De enkelte lande bør opfordre medierne, især tv, radio og aviser, til at gøre deres artikler og udsendelser m.v. tilgængelige.
10. De enkelte lande bør sikre, at nye EDB-styrede oplysnings- og servicesystemer, der tilbydes den almene befolkning, enten gøres umiddelbart tilgængelige eller tilpasses, så de er tilgængelige for mennesker med handicap.
11. Organisationer af mennesker med handicap bør konsulteres, når der udvikles foranstaltninger til at gøre informationstilbud tilgængelige.

Regel nr. 6 Uddannelse

De enkelte lande bør anerkende princippet om lige uddannelsesmuligheder og integration i grundskole, ungdomsuddannelse og højere uddannelse for handicappede børn, unge og voksne. De bør sikre, at uddannelse af mennesker med handicap er en integreret del af uddannelsessystemet.

1. Uddannelsesmyndighederne er ansvarlige for at integrere uddannelsen af mennesker med handicap i de enkelte uddannelsesinstitutioner. Uddannelsen af mennesker med handicap bør være en integreret del af den nationale uddannelsesplanlægning, læseplansudformning og skolestruktur.
2. Uddannelse i almindelige skoler forudsætter, at der etableres tolkebistand og andre relevante støtteforanstaltninger. Tilstrækkelig tilgængelighed og støtteforanstaltninger, der er egnede til at opfylde behovene hos mennesker med forskellige former for handicap, bør være til rådighed.
3. Forældregrupper og organisationer af mennesker med handicap bør inddrages i uddannelsesprocessen på alle niveauer.
4. I lande med undervisningspligt bør der gives undervisning til piger og drenge med alle former for og grader af handicap, herunder de sværeste.
5. Der bør rettes særlig opmærksomhed mod følgende områder:
 - a) Småbørn med handicap,
 - b) Børn i førskolealderen med handicap,
 - c) Voksne med handicap, især kvinder.
6. For at kunne opbygge lovgivning om integrerede uddannelsesforanstaltninger for mennesker med handicap bør de enkelte lande:
 - a) have en klart udformet politik, der forstås og accepteres på skoleniveau og af den brede befolkning,
 - b) indeholde mulighed for en fleksibel undervisningsplanlægning med mulighed for udvidelser og tilpasning,
 - c) sørge for at der er undervisningsmaterialer af høj standard, efteruddannelse af lærere og hjælpelærere til rådighed.
7. Integreret uddannelse og undervisningsprogrammer i lokalsamfundene bør betragtes som komplementære måder at opnå en lønsom undervisning og oplæring af mennesker med handicap. Nationale programmer skal motivere lokalsamfundene til at udvikle ressourcer til lokale løsninger til etablering af decentral undervisning og uddannelse af mennesker med handicap.
8. I tilfælde, hvor det almindelige skolesystem endnu ikke i tilstrækkeligt omfang opfylder alle handicappedes behov, kan man overveje at gøre brug af specialundervisning. Dens formål bør være at forberede eleverne til undervisning i det almindelige undervisningssystem. Kvaliteten af en sådan

undervisning bør svare til den standard og de mål, der gælder for den almindelige undervisning, og bør være knyttet tæt sammen med denne. Elever med handicap bør som minimum tilbydes de samme uddannelsesressourcer som elever uden handicap. De enkelte lande bør stræbe efter en gradvis integrering af specialundervisningen i den almindelige undervisning. Det må erkendes, at specialundervisning i nogle tilfælde stadig må anses for at være den mest egnede form for uddannelse af visse elever med handicap.

9. På grund af døve og døvblindes særlige kommunikationsbehov kan deres uddannelse efter omstændighederne mere hensigtsmæssigt finde sted i særlige skoler for personer med disse handicap eller i specialklasser og specialenheder i de almindelige skoler. Navnlig i begyndelsen er det nødvendigt at fokusere på den enkelte handicapgruppes særlige kultur, således at undervisningen resulterer i effektive kommunikationsfærdigheder og maksimal selvstændighed for personer, der er døve eller døvblinde.

Regel nr. 7 Beskæftigelse

De enkelte lande bør anerkende princippet om, at mennesker med handicap skal have mulighed for at udøve deres menneskerettigheder, specielt på beskæftigelsesområdet. I både by- og landområder skal de have lige muligheder for produktiv og udbytterig beskæftigelse på arbejdsmarkedet.

1. Love og bestemmelser på beskæftigelsesområdet må ikke diskriminere mod mennesker med handicap og må ikke stille hindringer i vejen for deres beskæftigelse.

2. De enkelte lande bør aktivt støtte integration af mennesker med handicap på det almindelige arbejdsmarked. En sådan aktiv støtte kan bestå i en række forskellige foranstaltninger, som for eksempel arbejdsmarkedsuddannelse, beskæftigelsesfremmende kvoteordninger, arbejdspladser med fortrinsadgang og beskyttet beskæftigelse, lån eller tilskud til små virksomheder, eneretsaftaler eller fortrinsret til produktion, skattelempler, kontraktfordele eller anden teknisk eller økonomisk støtte til virksomheder, der ansætter handicappede medarbejdere. De enkelte lande bør også opfordre arbejdsgiverne til at foretage rimelige tilpasninger for at imødekomme de behov, som handicappede medarbejdere har.

3. De enkelte landes handlingsprogrammer bør omfatte:

a) foranstaltninger til udformning og tilpasning af arbejdspladser og arbejdslokaler, så de bliver tilgængelige for personer med forskellige former for handicap,

b) støtte til brug af ny teknologi og udvikling og fremstilling af hjælpemidler, værktøj og udstyr samt foranstaltninger til at lette adgangen for mennesker med handicap til sådanne midler og sådant udstyr med henblik på at sætte dem i stand til at opnå og bevare beskæftigelse,

c) tilvejebringelse af relevant arbejdsstræning og jobformidling samt løbende støtte som for eksempel personlig bistand og tolkebistand.

4. De enkelte lande bør iværksætte og støtte offentlige oplysningskampagner, der har til formål at udrydde negative holdninger og fordomme over for mennesker med handicap.

5. Offentlige myndigheder bør i deres egenskab af arbejdsgivere skabe gunstige betingelser for beskæftigelse af mennesker med handicap i den offentlige sektor.
6. Offentlige myndigheder, fagforeninger og arbejdsgivere bør samarbejde om at sikre rimelige ansættelses- og forfremmelsesvilkår, arbejdsbetingelser, lønninger, foranstaltninger til forbedring af arbejdsmiljøet med henblik på at forebygge ulykker og arbejdsskader samt revalideringsforanstaltninger for ansatte, der har pådraget sig sådanne.
7. Målet bør altid være, at mennesker med handicap får beskæftigelse på det almindelige arbejdsmarked. For mennesker med handicap, hvis behov ikke kan opfyldes på det almindelige arbejdsmarked, kan små enheder med beskyttet eller støttet arbejde være et alternativ. Det er vigtigt, at kvaliteten af sådanne programmer vurderes på grundlag af deres relevans og evne til at tilvejebringe beskæftigelsesmuligheder for mennesker med handicap på det almindelige arbejdsmarkedet.
8. Der bør træffes foranstaltninger til at inddrage mennesker med handicap i uddannelses- og beskæftigelsesprogrammer både i den private sektor og på det alternative arbejdsmarked.
9. Offentlige myndigheder, fagforeninger og arbejdsgivere bør samarbejde med organisationer af mennesker med handicap om alle foranstaltninger til at skabe uddannelses- og beskæftigelsesmuligheder, herunder flekstid, deltidsbeskæftigelse, jobdeling, selvstændig virksomhed og personlig assistance for mennesker med handicap.

Regel nr. 8 Bevarelse af indkomst og social sikring

De enkelte lande er ansvarlige for at mennesker med handicap bevarer deres indkomst og opnår social sikring.

1. De enkelte lande bør sikre tilstrækkelig indkomststøtte til mennesker med handicap, der på grund af handicappet eller forhold, der har sammenhæng med handicappet, midlertidigt har mistet eller har fået nedsat deres indkomst eller har mistet erhvervsevnen. De enkelte lande bør sikre, at deres støtteforanstaltninger tager højde for de merudgifter, som mennesker med handicap og deres familier ofte har som følge af det pågældende handicap.
2. I lande, hvor der findes social sikring, socialforsikring eller andre sociale velfærdsordninger, eller hvor sådanne er under udarbejdelse for den almene befolkning, bør de enkelte lande sikre, at sådanne ordninger ikke udelukker eller diskriminerer mod mennesker med handicap.
3. De enkelte lande bør også sikre, at indkomststøtte og social sikring er tilgængelig for enkeltpersoner, der påtager sig omsorgen for en handicappet.
4. Sociale sikringsordninger bør indeholde tilskyndelse til at genoprette indtjeningsevnen for mennesker med handicap. Sådanne ordninger bør omfatte eller medvirke til organisering, udvikling og finansiering af uddannelser til arbejdsmarkedet. De bør også yde bistand til arbejdsformidling.
5. Sociale sikringsordninger bør også anspore mennesker med handicap til at søge beskæftigelse med henblik på at skabe eller genoprette deres indtjeningsevne.

6. Indkomststøtte bør ydes, så længe de handicapbetingende forhold består, og således, at det ikke afholder handicappede fra at søge beskæftigelse. Den bør kun nedsættes eller ophøre, når mennesker med handicap har opnået en tilstrækkelig og pålidelig indkomst.

7. De offentlige myndigheder bør, i lande hvor social sikkerhed i stort omfang ydes af den private sektor, opfordre lokalsamfund, velfærdsorganisationer og familier til at udvikle selvhjælpsforanstaltninger og incitamenters til beskæftigelse eller beskæftigelseslignende aktiviteter for mennesker med handicap.

Regel nr. 9 Familieliv og personlig integritet

De enkelte lande bør fremme fuld deltagelse for mennesker med handicap i familielivet. De bør fremme deres rettigheder med hensyn til personlig integritet og sikre, at lovgivningen ikke diskriminerer mod mennesker med handicap med hensyn til seksuelle forhold, ægteskab og forældreværdighed.

1. Det bør være muligt for mennesker med handicap at leve sammen med deres familier. De enkelte lande bør fremme familierådgivning, der omfatter relevante foranstaltninger vedrørende handicap og dets indvirkning på familielivet. Aflastnings- og ledsageordninger bør være til rådighed for familier med handicappede. De enkelte lande bør fjerne alle unødvendige hindringer for personer, der ønsker at passe eller adoptere et barn eller en voksen med handicap.

2. Mennesker med handicap må ikke nægtes mulighed for at opleve deres egen seksualitet, have seksuelle forhold og blive forældre. Idet der tages hensyn til, at mennesker med handicap kan have svært ved at blive gift og stifte familie, bør de enkelte lande støtte oprettelse af relevant rådgivning. Mennesker med handicap skal have samme adgang som andre til svangerskabsforebyggende midler samt til oplysning i tilgængelig form om deres seksuelle funktion.

3. De enkelte lande bør fremme foranstaltninger til at ændre negative holdninger, der stadig findes i samfundet, til ægteskab, seksualitet og forældreværdighed for mennesker med handicap, specielt for så vidt angår piger og kvinder med handicap. Medierne bør opfordres til at spille en vigtig rolle i udryddelsen af sådanne negative holdninger.

4. Mennesker med handicap og deres familier skal oplyses fuldt ud om foranstaltninger til beskyttelse imod såvel seksuelle som andre former for misbrug. Mennesker med handicap er særligt sårbare over for misbrug i familien, samfundet eller på institutioner og skal orienteres om, hvordan man undgår misbrug, hvordan man erkender, at misbrug har fundet sted, og hvordan man anmelder sådanne handlinger.

Regel nr. 10 Kultur

De enkelte lande skal sikre, at mennesker med handicap integreres og kan deltage i kulturelle aktiviteter på lige fod med andre.

1. De enkelte lande bør sikre, at mennesker med handicap har mulighed for at udnytte deres kreative, kunstneriske og intellektuelle evner, ikke kun til gavn for sig selv, men også til berigelse af det samfund, de lever i, hvad enten det er i by- eller landområder. Eksempler på sådanne aktiviteter er dans, musik, litteratur, teater, keramik, maling og billedhuggerarbejde. Navnlige i

udviklingslandene bør der lægges vægt på traditionelle og moderne kunstformer, som for eksempel marionetteater, recitation og fortællekunst.

2. De enkelte lande bør fremme handicappedes adgang til kulturel udfoldelse og kulturtilbud som for eksempel teatre, museer, biografer og biblioteker.

3. De enkelte lande bør igangsætte udvikling og brug af særlige hjælpemidler, der gør litteratur, film og teater tilgængelig for mennesker med handicap.

Regel nr. 11. Fritid og sport

De enkelte lande skal træffe foranstaltninger, der sikrer, at mennesker med handicap har lige muligheder for udøvelse af fritids- og sportsaktiviteter.

1. De enkelte lande bør iværksætte foranstaltninger, der gør fritids- og sportssteder, hoteller, strande, sportspladser, sportshaller osv. tilgængelige for mennesker med handicap. Sådanne foranstaltninger bør omfatte støtte til personale, der arbejder med fritids- og sportsaktiviteter, herunder projekter til udvikling af metoder til fremme af tilgængelighed, deltagelse, oplysning og træningsprogrammer.

2. Turistmyndigheder, rejsebureauer, hoteller, frivillige organisationer og andre, der beskæftiger sig med at arrangere fritidsaktiviteter eller rejser, bør tilbyde deres serviceydelser til alle, idet der tages hensyn til handicappedes særlige behov. For at fremme denne proces bør der gennemføres relevant oplæring.

3. Sportsorganisationer bør opfordres til at udvikle muligheder for, at mennesker med handicap kan deltage i sportsaktiviteter. I nogle tilfælde kan tiltag, der sikrer tilgængelighed være nok til at åbne for mulighederne for at deltage. I andre tilfælde kan særarrangementer eller særlige konkurrencer være nødvendige. De enkelte lande bør støtte handicappedes deltagelse i nationale og internationale sportsbegivenheder.

4. Mennesker med handicap, der deltager i sportsaktiviteter, bør have adgang til instruktion og træning af samme kvalitet som andre sportsudøvere.

5. Arrangører af sports- og fritidsaktiviteter bør rådføre sig med organisationer af mennesker med handicap, når de udarbejder deres tilbud til handicappede.

Regel nr. 12. Religion

De enkelte lande skal opfordre til, at der træffes foranstaltninger til handicappedes lige deltagelse i det religiøse liv i det samfund, de tilhører.

1. De enkelte lande bør i samråd med de kirkelige myndigheder opfordre til, at der træffes foranstaltninger til at udrydde diskrimination og gøre religionsudøvelse tilgængelig for mennesker med handicap.

2. De enkelte lande bør opfordre til, at oplysning om handicapspørgsmål formidles til kirkelige institutioner og religiøse organisationer. De enkelte lande bør også opfordre de kirkelige

myndigheder til at lade handicappolitik indgå i de teologiske uddannelser samt i religionsundervisningen.

3. De bør også opfordre til, at religiøs litteratur gøres tilgængelig for personer med sansemæssige funktionshæmninger.

4. De enkelte lande og/eller religiøse organisationer bør rådføre sig med organisationer af mennesker med handicap, når de udvikler foranstaltninger til lige deltagelse i religiøse aktiviteter.

III. Gennemførelse

Regel nr. 13. Oplysning og forskning

De enkelte lande påtager sig det endelige ansvar for indsamling og formidling af oplysninger om handicappedes levevilkår og at fremme omfattende forskning på alle områder, herunder vedrørende barrierer, der påvirker handicappedes liv.

1. De enkelte lande bør regelmæssigt indsamle kønsspecifikke statistikker og andre oplysninger om handicappedes levevilkår. En sådan dataindsamling kan eventuelt udføres i forbindelse med nationale folketællinger og husstandsundersøgelser og kan gennemføres i nært samarbejde blandt andet med universiteter, forskningsinstitutter og organisationer af mennesker med handicap. Dataindsamlingen bør omfatte spørgsmål om programmer og tilbud samt om deres anvendelse.

2. De enkelte lande bør overveje at oprette en handicapdatabank, der bør indeholde statistikker over de tilbud og programmer, der er til rådighed, og over de forskellige grupper af mennesker med handicap. I den forbindelse bør der tages hensyn til at privatlivets fred og den personlige integritet bliver respekteret.

3. De enkelte lande bør iværksætte og støtte forskningsprogrammer om sociale og økonomiske emner samt emner om aktiv deltagelse, der påvirker handicappedes og deres familiers liv. Forskningen bør omfatte undersøgelse af årsagerne til, formerne for og hyppigheden af handicap, eksisterende programmets tilgængelighed og effektivitet samt behovet for udvikling og vurdering af serviceydelser og støtteforanstaltninger.

4. De enkelte lande bør udvikle og vedtage en terminologi og kriterier for udførelse af nationale undersøgelser i samarbejde med organisationer af mennesker med handicap.

5. De enkelte lande bør gøre det lettere for mennesker med handicap at deltage i indsamling af data og forskning. De enkelte lande bør især opfordre til, at kvalificerede mennesker med handicap ansættes til at varetage denne forskning.

6. De enkelte lande bør støtte udveksling af forskningsresultater og erfaringer.

7. De enkelte lande bør træffe foranstaltninger til at udbrede oplysninger og viden om handicap til alle politiske og administrative niveauer på nationalt, regionalt og lokalt plan.

Regel nr. 14 Strategi og planlægning

De enkelte lande skal sikre, at handicapaspektet indgår i deres strategi og planlægning i alle tilfælde, hvor det er relevant

1. De enkelte lande bør iværksætte og planlægge relevante strategier for mennesker med handicap på nationalt plan og stimulere og støtte handling på regionalt og lokalt plan.
2. De enkelte lande bør inddrage organisationer af mennesker med handicap i alle beslutninger, der vedrører planer og programmer for handicappede, eller som påvirker deres økonomiske og sociale forhold.
3. Handicappedes behov og anliggender bør indarbejdes i generelle udviklingsplaner og ikke behandles isoleret.
4. De offentlige myndigheders endelige ansvar for handicappedes situation fritager ikke andre for deres ansvar. Alle, der er ansvarlige for serviceydelser, aktiviteter eller tilvejebringelse af oplysning i samfundet, bør opfordres til at tage ansvar for, at sådanne programmer er til rådighed for mennesker med handicap.
5. De enkelte lande bør lette lokalsamfundenes udvikling af programmer og foranstaltninger for mennesker med handicap. Én måde at gøre dette på er at udarbejde håndbøger eller checklister og etablere uddannelsesprogrammer for lokale medarbejdere.

Regel nr. 15. Lovgivning

De enkelte lande har ansvaret for at skabe lovgrundlaget for de foranstaltninger, der skal til for at opnå fuld deltagelse og lige muligheder for mennesker med handicap.

1. National lovgivning, der fastlægger borgernes rettigheder og forpligtelser, bør omfatte rettigheder og forpligtelser for mennesker med handicap. De enkelte lande er forpligtede til at sætte mennesker med handicap i stand til at udøve deres rettigheder, herunder deres menneskerettigheder, civile og politiske rettigheder, på lige fod med andre borgere. De enkelte lande skal sikre, at organisationer af mennesker med handicap involveres i udarbejdelsen af national lovgivning om handicappedes rettigheder, samt i den løbende vurdering af denne lovgivning.
2. En lovgivningsmæssig indsats kan være nødvendig for at få afskaffet forhold, der har en negativ indvirkning på handicappedes liv, herunder chikane og diskrimination. Eventuelle bestemmelser, der diskriminerer mod mennesker med handicap, skal ophæves. Den nationale lovgivning bør indeholde passende sanktioner i tilfælde af, at principperne om ligebehandling krænkes.
3. National lovgivning om mennesker med handicap kan udarbejdes på to måder. Rettigheder og forpligtelser kan inkorporeres i den almindelige lovgivning eller rummes i særlovgivning. En særlovgivning for mennesker med handicap kan indføres på forskellige måder:
 - a) ved at vedtage særlovgivning, der udelukkende vedrører handicapforhold,

b) ved at inkludere handicapsspørgsmål i lovgivning om særlige emner,

c) ved specielt at nævne mennesker med handicap i de tekster, der har til formål at fortolke eksisterende lovgivning.

En kombination af de forskellige fremgangsmåder kan være at foretrække. Bestemmelser om positiv forskelsbehandling kan ligeledes overvejes.

4. De enkelte lande kan overveje at oprette lovhjelmede klageinstans er med henblik på at beskytte handicappedes interesser.

Regel nr. 16. Økonomisk politik

De enkelte lande har det økonomiske ansvar for nationale programmer og foranstaltninger til at skabe lige muligheder for mennesker med handicap.

1. De enkelte lande bør inkludere handicapsspørgsmål i de ordinære budgetter for alle nationale, regionale og lokale myndigheder.

2. Offentlige myndigheder, ikke-offentlige organisationer og andre interesserede bør samarbejde om at finde frem til de mest effektive metoder til at støtte projekter og foranstaltninger, der vedrører mennesker med handicap.

3. De enkelte lande bør overveje at bruge økonomiske foranstaltninger (lån, skattelempelser, øremærkede tilskud, særlige fonde osv.) til at stimulere og støtte lige deltagelse for mennesker med handicap i samfundet.

4. I mange lande kan det være tilrådeligt at oprette en udviklingsfond for mennesker med handicap, der kan støtte forskellige pilotprojekter og selvhjælpsprogrammer på græsrodsniveau.

Regel nr. 17. Koordinering af indsatsen

De enkelte lande er ansvarlige for oprettelse og styrkelse af nationale koordinationsudvalg, eller lignende organer, der skal tjene som nationalt samlingspunkt for handicapsspørgsmål.

1. Det nationale koordinationsudvalg eller lignende organer bør være permanente og baseret på lovbestemmelser samt relevante administrative bestemmelser.

2. En kombination af repræsentanter fra private og offentlige organisationer vil være mest egnet til at opnå en tværgående og tværfaglig sammensætning. Repræsentanter kan hentes fra implicerede ministerier, organisationer af mennesker med handicap og ikke-offentlige organisationer.

3. Organisationerne af personer med handicap bør have betydelig indflydelse i det nationale koordinationsudvalg med henblik på at sikre behørig tilbagemelding om deres anliggender.

4. Det nationale koordinationsudvalg bør have tilstrækkelige beføjelser og ressourcer til at kunne opfylde sine forpligtelser i henhold til sin beslutningskompetence. Det nationale koordinationsudvalg bør referere til højeste regeringsniveau.

Regel nr. 18. Organisationer af handicappede

De enkelte lande bør anerkende handicaporganisationernes ret til at repræsentere mennesker med handicap nationalt, regionalt og lokalt. De enkelte lande bør også anerkende handicaporganisationernes rådgivende rolle i beslutningsprocessen med hensyn til handicapspørgsmål.

1. De enkelte lande bør opfordre til, og yde, økonomisk og anden støtte til dannelse og styrkelse af organisationer af mennesker med handicap, familiemedlemmer og/eller disses talsmænd. De enkelte lande bør anerkende, at disse organisationer spiller en rolle i udvikling af handicappolitik.

2. De enkelte lande bør etablere løbende kommunikation med organisationer af mennesker med handicap og sikre deres deltagelse i udarbejdelse af regeringspolitik.

3. Handicaporganisationernes opgave kan være at påpege behov og prioritere opgaver, at deltage i planlægning, gennemførelse og evaluering af serviceydelser og foranstaltninger, der vedrører handicappedes liv, og at påvirke offentlighedens opmærksomhed samt at være fortalere for ændringer.

4. Som midler til selvhjælp tilvejebringer og fremmer handicaporganisationerne muligheder for udvikling af færdigheder på forskellige områder, gensidig støtte blandt medlemmerne og udveksling af oplysninger.

5. Organisationer af mennesker med handicap kan anvende deres rådgivende rolle på mange forskellige måder, som for eksempel ved at have permanente repræsentanter i bestyrelserne for offentligt finansierede foretagender, være medlemmer af offentlige udvalg samt ved at bidrage med ekspertviden til forskellige projekter.

6. Handicaporganisationerne bør løbende fungere som rådgivere, for at udvikle og uddybe udveksling af synspunkter og oplysninger mellem de offentlige myndigheder og organisationerne.

7. Organisationerne bør være fast repræsenteret i det nationale koordinationsudvalg eller lignende organer.

8. Lokale handicaporganisationers rolle bør udvikles og styrkes for at sikre, at de får indflydelse på spørgsmål på lokalt plan.

Regel nr. 19. Uddannelse af personale

De enkelte lande er ansvarlige for at sikre tilstrækkelig uddannelse af personale, der på alle niveauer er involveret i planlægningen og tilvejebringelsen af programmer og serviceydelser for mennesker med handicap.

1. De enkelte lande bør sikre, at alle myndigheder, der tilbyder serviceydelser på handicapområdet, uddanner deres personale behørigt.
2. I uddannelsen af specialister på handicapområdet samt ved tilvejebringelse af oplysninger på handicapområdet i almindelige uddannelsesprogrammer bør princippet om fuld deltagelse og lige muligheder være behørigt afspejlet.
3. De enkelte lande bør udvikle uddannelsesprogrammer i samråd med organisationer af mennesker med handicap, og mennesker med handicap bør medvirke som lærere, instruktører eller rådgivere i uddannelsesprogrammer for personale.
4. Uddannelsen af socialarbejdere er af stor strategisk betydning, især i udviklingslandene. Den bør omfatte mennesker med handicap og bl.a. bestå i udvikling af relevante værdinormer, kompetence og teknologi samt færdigheder, der kan udnyttes af mennesker med handicap, deres forældre, familier og medlemmer af lokalsamfundet.

Regel nr. 20 National opfølgning og evaluering af tiltag i forbindelse med gennemførelsen af Standardreglerne

De enkelte lande er ansvarlige for løbende opfølgning med og evaluering af gennemførelsen af nationale programmer og ydelser vedrørende lige muligheder for mennesker med handicap.

1. De enkelte lande bør regelmæssigt og systematisk evaluere nationale handicapprogrammer og offentliggøre både grundlaget for og resultaterne af sådanne evalueringer.
2. De enkelte lande bør udarbejde og vedtage en terminologi og kriterier for vurderingen af handicapprogrammer og ydelser.
3. Disse kriterier og terminologien bør udarbejdes i nært samarbejde med organisationer af mennesker med handicap fra de allerførste begrebs- og planlægningsstadier.
4. De enkelte lande bør deltage i internationalt samarbejde med henblik på at udvikle fælles standarder for national evaluering på handicapområdet. De enkelte lande bør opfordre nationale koordinationsudvalg til ligeledes at deltage.
5. Evalueringen af forskellige programmer på handicapområdet bør indbygges i planlægningsfasen, således at den samlede effektivitet med hensyn til opfyldelse af programmernes målsætning kan evalueres.

Regel nr. 21. Teknisk og økonomisk samarbejde

De enkelte lande, industrilande såvel som udviklingslande, har ansvaret for at samarbejde om og træffe foranstaltninger til at forbedre handicappedes levevilkår i udviklingslandene.

1. Foranstaltninger til tilvejebringelse af lige muligheder for mennesker med handicap, herunder handicappede flygtninge, bør integreres i generelle udviklingsprogrammer.

2. Disse foranstaltninger skal integreres i alle former for teknisk og økonomisk samarbejde, bilateralt og multilateralt, på offentligt og ikke-offentligt plan. De enkelte lande bør medtage handicapspørgsmål i drøftelser om et sådant samarbejde med modtagerlandene.

3. Når programmer for teknisk og økonomisk samarbejde planlægges og gennemgås, bør der lægges særlig vægt på disse programmets indvirkning på handicappedes situation. Det er af yderste vigtighed, at mennesker med handicap og deres organisationer rådspørges om alle udviklingsprojekter, der udarbejdes for mennesker med handicap. De bør inddrages direkte i udviklingen, gennemførelsen og vurderingen af projekterne.

4. Prioriteringsområder for teknisk og økonomisk samarbejde bør omfatte:

a) Udvikling af menneskelige ressourcer ved hjælp af udviklingen af handicappedes færdigheder, evner og muligheder samt iværksættelse af beskæftigelsesfremmende aktiviteter for og af mennesker med handicap.

b) Udvikling og udbredelse af teknologier og viden, der er relevant for handicappede.

5. De enkelte lande opfordres ligeledes til at støtte oprettelse og styrkelse af organisationer af mennesker med handicap.

6. De enkelte lande bør træffe foranstaltninger til at forbedre viden om handicapspørgsmål blandt personale, der på alle niveauer beskæftiger sig med administration af tekniske og økonomiske samarbejdsprogrammer.

Regel nr. 22. Internationalt samarbejde

De enkelte lande skal deltage aktivt i internationalt samarbejde om strategier for tilvejebringelse af lige muligheder for mennesker med handicap.

1. I De Forende Nationer, FN's særlige institutioner og andre implicerede mellemstatslige organisationer bør de enkelte lande deltage i udviklingen af handicappolitik.

2. De enkelte lande bør, hvor det er relevant, rejse handicapspørgsmål i generelle forhandlinger om standarder, udveksling af oplysninger, udviklingsprogrammer m.v..

3. De enkelte lande bør opfordre til og støtte udveksling af viden og erfaringer blandt:

a) Ikke-offentlige organisationer, der beskæftiger sig med handicapspørgsmål.

b) Forskningsinstitutioner og forskere, der beskæftiger sig med handicapspørgsmål.

c) Repræsentanter for programmer "i marken" og for grupper af sagkyndige på handicapområdet.

d) Organisationer af mennesker med handicap.

e) Nationale koordinationsudvalg.

4. De enkelte lande bør sikre, at De Forenede Nationer og de særlige institutioner samt alle mellemstatslige og interparlamentariske organer inddrager globale og regionale organisationer af mennesker med handicap i deres arbejde på globalt og regionalt plan.

IV. Overvågning

1. Formålet med overvågningen er at fremme den effektive gennemførelse af Standardreglerne. Den vil kunne hjælpe de enkelte lande med at vurdere deres niveau med hensyn til gennemførelse af Standardreglerne og med at måle deres fremskridt. Overvågningen bør påpege hindringer og foreslå relevante foranstaltninger, der kan bidrage til en vellykket gennemførelse af Standardreglerne. Overvågningen skal tage de enkelte landes økonomiske, sociale og kulturelle forhold i betragtning. Et vigtigt element bør også være at tilvejebringe rådgivning samt udveksling af erfaringer og oplysninger landene imellem.

2. Overvågningen af Standardreglerne skal foregå inden for rammerne af Kommissionen for Social Udviklings samlinger. Der skal udpeges en Særlig Rapportør med relevant og bred erfaring med handicapspørgsmål samt internationale organisationer, om nødvendigt finansieret af midler uden for budgettet, for en treårig periode med henblik på at overvåge gennemførelsen af Standardreglerne.

3. Internationale organisationer af mennesker med handicap med rådgivende status i forhold til Det Økonomiske og Sociale Råd (ECOSOC) samt organisationer, der repræsenterer mennesker med handicap, der endnu ikke har dannet deres egne organisationer, bør opfordres til indbyrdes at danne et ekspertpanel, hvor organisationer af mennesker med handicap skal udgøre størstedelen af medlemmerne, idet der tages højde for de forskellige former for handicap og en nødvendig rimelig geografisk fordeling, som den Særlige Rapportør og Sekretariatet skal rådspørge, når det er relevant.

4. Ekspertpanelet vil af den Særlige Rapportør blive opfordret til at gennemgå, rådgive og afgive tilbagemeldinger om og forslag til, hvordan Standardreglerne kan fremmes, gennemføres og overvåges.

5. Den Særlige Rapportør skal sende et sæt spørgsmål til de enkelte lande, enheder inden for De Forenede Nationers organisation og mellemstatslige og ikke-offentlige organisationer, herunder organisationer af mennesker med handicap. Spørgsmålene bør vedrøre landenes gennemførelsesplaner for Standardreglerne. Spørgsmålene bør være af selektiv art og omfatte en række specifikke regler for uddybende evaluering. Når den Særlige Rapportør udarbejder spørgsmålene, bør han rådføre sig med ekspertpanelet og Sekretariatet.

6. Den Særlige Rapportør skal forsøge at skabe en direkte dialog, ikke kun med de enkelte lande, men også med lokale ikke-offentlige organisationer, for at få deres synspunkter og kommentarer til oplysninger, som det er hensigten at indføre i rapporterne. Den Særlige Rapportør skal rådgive om gennemførelse og opfølgning af Standardreglerne og bistå med udarbejdelsen af svar på de stillede spørgsmål.

7. "Afdelingen for Politisk Koordinering og Bæredygtig Udvikling" i Sekretariatet, som er FN's samlingspunkt for handicapsspørgsmål, FN's udviklingsprogram (UNDP) og andre instanser og mekanismer i FN-organisationen, som f.eks. de regionale udvalg og særlige institutioner og møder på tværs af organisationerne, skal samarbejde med den Særlige Rapportør om gennemførelse og opfølgning af Standardreglerne på nationalt plan.

8. Den Særlige Rapportør skal, assisteret af Sekretariatet, udarbejde rapporter, der skal forelægges Kommissionen for Social Udvikling på dens 34. og 35. samling. Ved udarbejdelsen af disse rapporter skal den Særlige Rapportør rådføre sig med ekspertpanelet.

9. De enkelte lande bør opfordre nationale koordinationsudvalg eller lignende organer til at deltage i gennemførelsen og opfølgingsforanstaltningerne. Som brændpunkt for handicapsspørgsmål på nationalt plan bør de opfordres til at fastlægge procedurer for koordineringen af foranstaltningerne til opfølgning af Standardreglerne. Organisationer af mennesker med handicap bør opfordres til at deltage aktivt i opfølgning af processen på alle niveauer.

10. Hvis der findes ressourcer ud over budgettet, bør der oprettes en eller flere stillinger som tværregional rådgiver om Standardreglerne med henblik på at yde direkte service til de forskellige lande, herunder:

- a) organisering af nationale og regionale uddannelsesseminarer om Standardreglernes indhold,
- b) udarbejdelse af retningslinier, der kan være en hjælp til udarbejdelse af strategier for gennemførelsen af Standardreglerne,
- c) udbredelse af oplysninger om de bedste metoder til gennemførelse af Standardreglerne.

11. Kommissionen for Social Udvikling bør på sin 34. samling nedsætte en åben arbejdsgruppe, der skal gennemgå den Særlige Rapportørs rapport og komme med henstillinger om, hvordan anvendelsen af Standardreglerne kan forbedres. Når Kommissionen for Social Udvikling gennemgår den Særlige Rapportørs rapport, skal den gennem sin åbne arbejdsgruppe rådføre sig med internationale organisationer af mennesker med handicap og FN's særlige institutioner i overensstemmelse med regel nr. 71 og 76 i procedurereglerne for Det Økonomiske og Sociale Råds funktionsudvalg.

12. Efter at den Særlige Rapportørs mandat er ophørt, bør Kommissionen på sin samling undersøge muligheden for enten at forny mandatet, udpege en ny Særlig Rapportør eller overveje andre overvågningsforanstaltninger og bør komme med relevante henstillinger til Det Økonomiske og Sociale Råd.

13. De enkelte lande bør opfordres til at bidrage til FN's frivillige handicapfond med henblik på at fremme gennemførelsen af Standardreglerne.

Bilag

DE FORENEDE NATIONER

Generalforsamling

48. samling

109. punkt på dagsordenen

RESOLUTION VEDTAGET AF GENERALFORSAMLINGEN

[på grundlag af rapport fra Tredje Udvalg (A/48/627)]

48/96. Standardregler om lige muligheder

for handicappede

Generalforsamlingen,

som henviser til Det Økonomiske og Sociale Råds resolution 1990/26 af 24. maj 1990, hvori Rådet bemyndigede Kommissionen for Social Udvikling til, på dens 32. samling, at overveje nedsættelsen af en åben ad-hoc arbejdsgruppe, finansieret af frivillige bidrag, bestående af regeringsekspertter, der skulle udarbejde standardregler for lige muligheder for handicappede børn, unge og voksne i nært samarbejde med FN's særlige institutioner, andre mellemstatslige organer og ikke-offentlige organisationer, navnlig organisationer af personer med handicap, og hvori det anmodede Kommissionen, såfremt den nedsatte en sådan arbejdsgruppe, om at færdiggøre teksten for sådanne regler, så Rådet kunne overveje dem i 1993, og de kunne fremlægges for Generalforsamlingen på dens 48. samling,

som også henviser til, at Kommissionen for Social Udvikling i sin resolution 32/2 af 20. februar 1991⁽¹⁵⁾ besluttede at nedsætte en åben ad-hoc arbejdsgruppe bestående af regeringsekspertter i overensstemmelse med Det Økonomiske og Sociale Råds resolution 1990/26,

som med påskønnelse konstaterer, at mange lande, FN's særlige institutioner, mellemstatslige organer og ikke-offentlige organisationer, navnlig organisationer af personer med handicap, har deltaget i arbejdsgruppens overvejelser,

som med påskønnelse også konstaterer, at medlemslandene generøst har bidraget finansielt til arbejdsgruppen,

som med glæde ser, at arbejdsgruppen var i stand til at opfylde sit mandat i løbet af tre samlinger på hver fem arbejdsdage,

som med påskønnelse anerkender rapporten fra den åbne ad-hoc arbejdsgruppe til udarbejdelse af standardregler om lige muligheder for handicappede⁽¹⁶⁾,

som tager debatten i Kommissionen for Social Udvikling på dens 33. samling⁽¹⁷⁾ om udkastet til standardregler indeholdt i arbejdsgruppens rapport til efterretning,

1. **som vedtager** de Standardregler om lige muligheder for handicappede, der er anført i bilaget til nærværende resolution, og

2. **som anmoder** medlemslandene om at anvende Standardreglerne i udviklingen af nationale handicapprogrammer,

3. **som henstiller** til medlemslandene, at de imødekommer den særlige rapportørs⁽¹⁸⁾ anmodninger om oplysninger om gennemførelsen af Standardreglerne,

4. **som anmoder** generalsekretæren om at fremme gennemførelsen af Standardreglerne og rapportere derom til Generalforsamlingen på dens 50. samling,

5. **henstiller** til medlemslandene, finansielt eller på anden måde, at støtte gennemførelsen af Standardreglerne.

Bilag

Note vedrørende terminologi i oversættelsen

De engelske betegnelser 'impairment', 'disability' og 'handicap' har et betydningsindhold på engelsk, som ikke umiddelbart kan oversættes med tilsvarende danske betegnelser. I den foreliggende tekst følges den danske version af ISO-klassifikationen, hvor 'impairment' oversættes med 'funktionshæmning', 'disability' med 'funktionsnedsættelse', og 'handicap' med 'handicap'.

I FN's Standardregler anvendes betegnelsen 'people with disabilities', der på dansk oversættes til 'mennesker med handicap' og ikke til 'mennesker med funktionsnedsættelser', fordi denne formulering er indarbejdet i dansk sprogbrug. Betegnelsen 'disability' oversættes også visse andre steder i teksten med 'handicap'.

Formuleringen 'mennesker med handicap' betoner, at hovedvægten lægges på ordet 'mennesker' (børn, unge, voksne, gamle, kvinder og mænd) medens betegnelsen 'handicap' er sekundær. Af sproglige grunde anvendes dog også den enklere betegnelse 'handicappede', når teksten ellers ville blive for tung.

Den engelske titel 'The Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities' er oversat til dansk med 'Standardregler om lige muligheder for handicappede'. Det aktive aspekt, der også indgår i det engelske begreb 'Equalization', og som f.eks. kunne være oversat med 'tilvejebringelse af ligestilling' er udeladt til fordel for denne mere enkle og mundrette formulering.

Den engelske betegnelse 'States' oversættes i de fleste tilfælde med 'de enkelte lande', når det af sammenhængen fremgår, at der generelt henvises til en beslutningskompetence i FN's

medlemslande. Det kan være regeringen, men det kan også være kommunalbestyrelser og amtsråd samt bestyrelser for organisationer, institutioner og private virksomheder.

I visse tilfælde anvendes betegnelsen 'states' med et betydningsindhold, hvor 'den offentlige sektor' modstilles 'den ikke-offentlige sektor'. I så fald oversættes 'states' med betegnelsen 'offentlige myndigheder'.

Den engelske betegnelse 'non-governmental organizations' er oversat med ikke-offentlige organisationer som en fællesbetegnelse for private og frivillige organisationer, der ikke er underlagt direkte offentlig kontrol og styring.

Begrebet 'monitoring' er både oversat med 'opfølgning' og med 'overvågning'. 'Opfølgning' er anvendt til at betegne de initiativer, der bør tages i de enkelte lande i medfør af bestemmelserne i Standardreglerne, medens begrebet 'overvågning' betegner de forholdsregler, der har til formål at påse om disse initiativer finder sted.

Noter

1. A/37/351/Add.1 og Corr.1, bilag, afsnit VIII, recommendation 1 (IV).
2. Bekendtgjort af generalforsamlingen i dens resolution 37/53.
3. Resolution 217 A (III)
4. Resolution 2200 A (XXI), bilag.
5. Resolution 44/25, bilag.
6. Resolution 34/180, bilag.
7. World Health Organization, **International Classification of Impairments, Disabilities, and Handicaps: A manual of classification relating to the consequences of disease** (Geneve, 1980).
8. Resolution 45/158, bilag.
9. Resolution 3447 (XXX).
10. Resolution 2856 (XXVI).
11. Resolution 2542 (XXIV).
12. Resolution 46/119, bilag.

13. **Final report of the World Conference on Education for All: Meeting Basic Learning Needs, Jomtien, Thailand, 5-9 March 1990**, Inter-Agency Commission (UNDP, UNESCO, UNICEF, World Bank) for the World Conference on Education for All, New York, 1990, appendix 1.

14. Revalidering er et grundlæggende begreb i handicappolitik og er defineret ovenfor i Indledningens pkt. 23.

15. Se **Official Records of the Economic and Social Council, 1991, Supplement No. 6** (E/1991/26), kapitel I, afsnit D.

16. E/CN.5/1993/5, bilag.

17. Se **Official Records of the Economic and social Council, 1993, Supplement No. 4** (E/1993/24), kapitel III, afsnit E.

18. Se afsnit IV, pkt. 2, i bilaget til nærværende resolution

[Det Centrale Handicapråd](#) Version 1 den 25. november 1999
Denne publikation findes på adressen <http://www.dch.dk/fnregl>
Copyright (c) Socialministeriet